

ХІРУРГІЯ

УДК 616.329-006.6-089-085.28-085.849
DOI 10.11603/2415-8798.2016.4.7142

©С. І. Кіркільєвський, Р. І. Фридель, Ю. М. Кондрацький, П. С. Крахмальов
Національний інститут раку, м. Київ

РЕЗУЛЬТАТИ ЗАСТОСУВАННЯ НЕОАД'ЮВАНТНОЇ ХІМІОПРОМЕНЕВОЇ ТЕРАПІЇ ІЗ ВНУТРІШЬОАРТЕРІАЛЬНИМ ВВЕДЕННЯМ ЦИТОСТАТИКІВ ХВОРИМ НА РАК СТРАВОХОДУ

РЕЗУЛЬТАТИ ЗАСТОСУВАННЯ НЕОАД'ЮВАНТНОЇ ХІМІОПРОМЕНЕВОЇ ТЕРАПІЇ ІЗ ВНУТРІШЬОАРТЕРІАЛЬНИМ ВВЕДЕННЯМ ЦИТОСТАТИКІВ ХВОРИМ НА РАК СТРАВОХОДУ – Незважаючи на досягнення в сучасній онкології, результати лікування раку стравоходу залишаються незадовільними. Більшість вчених визнала найбільш ефективним комплексний підхід, який включає доопераційну хіміопроменеву терапію з подальшою операцією. З метою покращення результатів лікування було розроблено методу внутрішньоартеріальної хіміотерапії, яку поєднували з променевою терапією на доопераційному етапі. Для визначення ефективності неoad'ювантної хіміопроменевої терапії проведено рандомізоване дослідження, в яке увійшло 69 хворих на рак стравоходу. В 34 пацієнтів проведено доопераційну хіміопроменеву терапію з внутрішньоартеріальним введенням цитостатиків у 35 – стандартну хіміопроменеву терапію. Безпосередні результати не відрізнялись за частотою токсичних та післяопераційних ускладнень. Однорічна виживаність в основній групі – (81,0±6,7) %, у контрольній – (55,8±9,0) %. Дворічна виживаність в групі внутрішньоартеріальної хіміотерапії склала (58,3±11,8) %, у групі стандартної хіміопроменевої терапії – (33,1±12,1) %. Медіана виживаності в контрольній групі становила 15 місяців, а в основній ще не досягнута. Застосування внутрішньоартеріального введення цитостатиків у комплексному лікуванні хворих на рак внутрішньогрудного відділу стравоходу достовірно підвищує однорічну виживаність з 55,8 до 81,0 % ($p < 0,05$) порівняно зі стандартною хіміопроменевою терапією.

РЕЗУЛЬТАТЫ ПРИМЕНЕНИЯ НЕОАД'ЮВАНТНОЙ ХИМИОЛУЧЕВОЙ ТЕРАПИИ С ВНУТРИАРТЕРИАЛЬНЫМ ВВЕДЕНИЕМ ЦИТОСТАТИКОВ БОЛЬНЫМ РАКОМ ПИЩЕВОДА – Несмотря на достижения в современной онкологии, результаты лечения рака пищевода остаются неудовлетворительными. Большинство ученых признала наиболее эффективным комплексный подход, включающий дооперационную химиолучевую терапию с последующей операцией. С целью улучшения результатов лечения была разработана методика внутриартериальной химиотерапии, которую объединяли с лучевой терапией на дооперационном этапе. Для определения эффективности неoad'ювантной химиолучевой терапии проведено рандомизированное исследование, в которое вошло 69 пациентов с раком пищевода. В 34 пациентов проведено дооперационную химиолучевую терапию с внутриартериальным введением цитостатиков, в 35 – стандартную химиолучевую терапию. Непосредственные результаты не отличались по частоте токсичных и послеоперационных осложнений. Однолетняя выживаемость в основной группе – (81,0±6,7) %, в контрольной – (55,8±9,0) %. Двухлетняя выживаемость в группе внутриартериальной химиотерапии составила (58,3±11,8) %, в группе стандартной химиолучевой терапии – (33,1±12,1) %. Медиана выживаемости в контрольной группе 15 месяцев в основной еще не достигнута. Применение внутриартериального введения цитостатиков в комплексном лечении больных раком внутригрудного отдела пищевода повышает однолетнюю выживаемость с 55,8 до 81,0 % ($p < 0,05$) по сравнению со стандартной химиолучевой терапией.

THE RESULTS OF APPLICATION OF NEOADJUVANT CHEMORADIOTHERAPY WITH INTRA-ARTERIAL INJECTION OF CYTOSTATICS FOR PATIENTS WITH ESOPHAGEAL CANCER –

Despite advances in modern cancer treatment outcomes of esophageal cancer remains unsatisfactory. Most scientists recognize integrated approach as the most effective – it includes preoperative chemoradiotherapy followed by surgery. In order to improve the results of treatment we developed the new method of intra-arterial chemotherapy, which is combined with radiotherapy for preoperative stage. To determine the efficacy of neoadjuvant chemoradiotherapy there was conducted a randomized study which included 69 patients with esophageal cancer. 34 patients received preoperative chemoradiotherapy with intra-arterial injection of cytostatics, 35 patients received standard chemoradiation therapy. Short-term results did not differ in frequency of toxic and postoperative complications. Annual survival rate in the main group was (81.0±6.7) %, in the control group – (55.8±9.0) %. Two-year survival rate in the intra-arterial chemotherapy group was (58.3±11.8) %, in a standard chemoradiotherapy group – (33.1±12.1) %. The median of survival rate in the control group was 15 months, and in the main group hadn't been reached yet. Application of intra-arterial injection of cytostatics in treatment of cancer patients with intrathoracic esophageal cancer significantly increased one-year survival rate from 55.8 to 81.0 % ($p < 0.05$) compared with standard chemoradiation therapy.

Ключові слова: рак стравоходу; внутрішньоартеріальна хіміотерапія; неoad'ювантна хіміопроменева терапія; хірургічне лікування.

Ключевые слова: рак пищевода; внутриартериальная химиолучевая терапия; хирургическое лечение.

Key words: esophageal cancer; intra-arterial chemotherapy; neoadjuvant chemoradiation therapy; surgical treatment.

ВСТУП Рак стравоходу належить до найменш вивчених та найбільш несприятливих із прогностичної точки зору пухлинних захворювань шлунково-кишкового тракту. Виживаність хворих на рак стравоходу залежить від стадії: при I–II стадіях 5-річна виживаність становить 40 %, III – 21 %, IV – 4 % [1]. Дані показники відображають не лише недоліки діагностики, але і недостатню ефективність методик, які застосовують для лікування раку стравоходу. Все це вимагає комплексного підходу, що включає доопераційну хіміопроменеву терапію в різних її поєднаннях із подальшим хірургічним лікуванням [2, 3].

З метою підвищення ефективності лікування у науково-дослідному відділі пухлин органів грудної порожнини Національного інституту раку було розроблено і впроваджено методу внутрішньоартеріальної селективної хіміотерапії. Для оцінки методу проведено рандомізоване дослідження, в якому порівняна ефективність неoad'ювантної хіміопроменевої терапії із внутрішньоартеріальним або внутрішньовенним введенням цитостатиків. У дослідження увійшло 69 пацієнтів: 35 – в основну групу, 34 – у контрольну, які лікувались у відділенні пухлин органів грудної порожнини Національного інституту раку з 2013 до 2015 року. Групи були статистично однорідними за віком, статтю, стадією онкологічного процесу. Всі хворі були з плоскоклітинним раком, найчастіше зустрічалась

пухлина в середній третині стравоходу. В основній групі спостереження проводили курс променевої терапії 30 Гр, який одночасно доповнювали циклом внутрішньоартеріальної хіміотерапії, у контрольній – стандартну доопераційну хіміопроменеву терапію з внутрішньовенним введенням цитостатиків. В обох групах використовували стандартну схему 5-фторурацил+цисплатин. В основній групі цисплатин вводили внутрішньоартеріально 5-фторурацил – внутрішньовенно. Катетеризацію артерій здійснювали трансаксиларним доступом для того, щоб пацієнт одночасно міг отримувати хіміо- і променеву терапії. Розчин цисплатину вводили за допомогою інфузомату, після закінчення процедури катетер видаляли. У хворих на рак верхньої третини стравоходу катетеризували лівий щитошийний стовбур або ліву нижню щитоподібну артерію, у хворих на рак середньої третини – ліву нижню діафрагмальну артерію, у хворих на рак нижньої третини – ліву шлункову або ліву нижню діафрагмальну артерію залежно від ангіоархітекtonіки. Через два-три тижні після завершення неoad'ювантної терапії пацієнтам проводили хірургічне лікування.

У таблиці 1 представлено розподіл пацієнтів залежно від виду операції.

Таблиця 1. Типи операційних втручань

Показник	Основна група, n (%)	Контрольна група, n (%)	p
Операція типу Гарлока	5 (14,71±6,07)	4 (11,43±5,38)	0,4
Операція типу Льюїса	26 (76,47±7,27)	25 (71,43±7,64)	0,3
Субтотальна езофагектомія	2 (5,88±4,04)	2 (5,71±3,92)	0,3
Пробна торакотомія	1 (2,94±2,90)	4 (11,43±5,38)	0,2
Разом	34 (100,00)	35 (100,00)	

Найчастіше в обох групах застосовували операцію типу Льюїса; на другому місці – типу Гарлока. Субтотальну езофагектомію використовували набагато рідше, оскільки локалізація пухлини у верхній третині стравоходу зустрічається не так часто, як у середній та нижній третинах. Резектабельність в основній групі склала 97,06 %, у контрольній – 88,57 % ($p>0,05$). Пацієнтам виконували радикальну операцію з одномоментною пластикою шлунком або тонкою кишкою. В усіх випадках проводили патогістологічне дослідження препарату, після чого визначалась заключна стадія процесу.

Безпосередні результати хірургічного лікування хворих в основній та контрольній групах

Дані про ступені регресії пухлини після передопераційного лікування наведені у таблиці 2.

Отже, після проведеного доопераційного хіміопроменевого лікування в основній та контрольній групах спостерігалось зменшення розмірів пухлини, а також лімфовузлів, які визначались перед неoad'ювантною терапією. Після проведеного лікування протяжність патологічного

Таблиця 2. Регресія пухлини після лікування

Показник	Основна		Контрольна		p
	n	%	n	%	
Повна регресія	5	14,71±6,07	3	8,57±4,73	0,80
Часткова регресія	26	76,47±7,27	20	57,14±8,36	0,1
Стабілізація	3	8,82±5,86	6	17,14±6,37	0,3
Прогресування	0		0		0
Разом	34	100,00	35	100,00	–
Зменшення стадії	8	(23,53±7,27)	9	(25,71±7,39)	0,21

процесу у хворих основної групи коливалась від 0 до 62 мм, середня довжина пухлинних змін становила (41,1±3,8) мм; середня протяжність пухлини зменшилась на 38,01 %. У хворих контрольної групи протяжність пухлини після проведеного лікування коливалась від 0 до 39 мм; середня довжина пухлини становила (36,2±4,1) мм; середня протяжність пухлини зменшилась на 33,91 %. Разом із зменшенням розмірів пухлини після проведеного доопераційного лікування зменшились прояви дисфагії, що дозволяло покращити нутритивний статус пацієнта перед хірургічним втручанням (рис. 1, 2).

Тривалість операції, післяопераційного періоду, перебування в стаціонарі та у відділенні анестезіології та інтенсивної терапії (табл. 3) в основній та контрольній групах були практично однакові, різниця між ними статистично не достовірна ($p>0,05$).

Тривалість перебування у відділенні анестезіології та інтенсивної терапії, а також загального післяопераційного періоду зменшилась за рахунок використання елементів програми "fast track surgery".

Післяопераційні ускладнення зареєстровані у 28 хворих із 69, яким проведено хірургічне лікування. У контрольній групі двоє пацієнтів померли унаслідок післяопераційних ускладнень через 8 і 17 діб після операції від

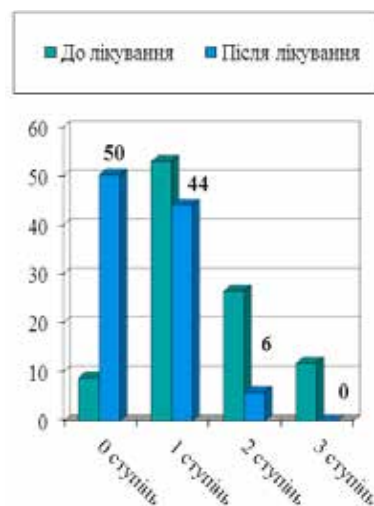

Рис. 1. Регресія дисфагії після хіміопроменевого лікування (основна група).

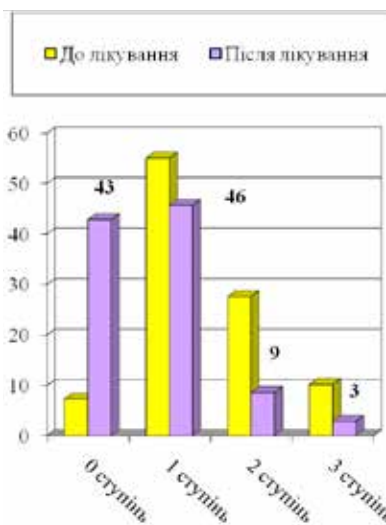

Рис. 2. Регресія дисфагії після хіміопроменевого лікування (контрольна група).

Таблиця 3. Показники стаціонарного лікування

Показник	Основна група, n	Контрольна група, n
Тривалість перебування у стаціонарі, дів	15,4±1,3	19,6±1,8
Тривалість доопераційного періоду, дів	4,3±0,7	5,4±0,8
Тривалість операції, хв	320±12,4	350±16,5
Тривалість перебування у відділенні анестезіології та інтенсивної терапії, дів	1,5±0,3	2,3±0,5
Тривалість післяопераційного періоду, дів	11,1±1,2	14,3±1,5

тромбоемболії легеневої артерії. Ускладнення в післяопераційному періоді у пацієнтів досліджуваних груп були різні (табл. 4), але найчастіше пов'язані з дихальною системою: гідроторакс, парез гортані, пневмонії. В обох групах, що пояснюється наявністю супутньої хронічної патології дихальної системи (хронічного бронхіту курця і хронічного обструктивного захворювання легень), тривалим періодом штучної вентиляції легень, об'ємом і особливостями операційного втручання. Також часто зустрічався гідроторакс у зв'язку з медіастинальною лімфодисекцією.

Неспроможність внутрішньоплеврального стравохідно-шлункового анастомозу виникла у 2 (5,88±4,04) % пацієнтів основної групи і в одного хворого контрольної групи. Ускладнення, які вимагали повторного хірургічного втручання, були в 1(2,94±2,9) % пацієнта основної групи та в 1 (2,86±2,82) % контрольної.

Таким чином, частота і характер післяопераційних ускладнень в основній та контрольній групах були статистично однорідними ($p>0,05$). Різниця в частоті тяжких післяопераційних ускладнень в основній та контрольній групах була статистично не достовірною ($p>0,05$).

Післяопераційна летальність у контрольній групі – (5,71±3,92) %, в основній – 0 %.

Віддалені результати лікування хворих основної та контрольної груп

У всіх хворих обох груп, яких включено у дослідження і виконано радикальну операцію, вдалось досягнути R0-резекції. Пацієнти основної та контрольної груп після завершення лікування проходили спостереження в Національному інституті раку кожних три місяці після операції у перший рік спостереження. Один рік після операції пережили 28 (80,98±6,71) % пацієнтів основної групи

та 19 (55,82±8,36) % контрольної. Дворічна виживаність в основній групі – (55,8±12,1) %, у контрольній – (33,1±11,8) %. При цьому виявлена тенденція до підвищення виживаності в групі внутрішньоартеріальної хіміотерапії із променевою терапією і хірургічним лікуванням ($p=0,7713$) (рис. 3).

Згідно з показниками кривих виживаності, ми спостерігаємо достовірну різницю між основною та контрольною групами в інтервалі з 12 до 24 місяців включно ($p<0,05$) (рис. 4).

В основній групі віддалені результати вдалось простежити у 34 (100 %) випадках. Включення пацієнтів відбувалось з липня 2013 до серпня 2015 року. На момент спостереження 14 (41,18±8,44) % пацієнтів основної групи померли, з них 10 (71,43±12,53) % хворих через прогресування хвороби, 4 (28,57±12,53) % від супутньої патології. Із десяти пацієнтів, які загинули через прогресування хвороби, у 3 (30,00±15,28) % локальний рецидив у стравохідно-шлунковому анастомозі та метастазування, в 7 (70,00±15,28) % віддалене метастазування. З 14 хворих основної групи, які померли протягом періоду спостереження, 4 (28,57±12,53) % пацієнтів мали II стадію захворювання, 10 (71,43±12,53) % з III стадією. Усі пацієнти, які померли, були чоловічої статі віком від 39 до 61 року. З них хворих на рак верхньої третини стравоходу 1(7,14±7,14) % пацієнт, середньої третини – 9 (64,29±13,29) % нижньої третини – 4 (28,57±12,53) %.

У контрольній групі віддалені результати відстежено у 35 (100 %) хворих. Пацієнтів включали в дослідження з січня 2013 до вересня 2015 року. На даний момент 23 (65,71±8,02) % хворих контрольної групи померли. З них 2 (8,70±6,01) % пацієнтів від післяопераційних ускладнень, у зв'язку з чим крива виживаності групи внутрішньовенної хіміотерапії та променевої терапій відразу

Таблиця 4. Операційні ускладнення залежно від досліджуваної групи, n (%)

Ускладнення	Основна група (n=34)	Контрольна група (n=35)	p
Серцево-судинна система:			
– тромбоемболія гілок легеневої артерії;	–	2 (5,71±3,92)	–
– порушення ритму	1 (2,94±2,9)	2 (5,71±3,92)	0,3
Дихальна система:			
– пневмонія;	4 (11,76±5,53)	5 (14,29±5,92)	0,31
– бронхіт;	1 (2,94±2,9)	2 (5,71±3,92)	0,57
– дихальна недостатність	1 (2,94±2,9)	2 (5,71±3,92)	0,57
Нервова система:			
– парез гортані	2 (5,88±4,04)	2 (5,71±3,92)	0,3
Травна система:			
– панкреатит	1 (2,94±2,9)	2 (5,71±3,92)	0,57
Кровотворна система:			
– анемія	2 (5,88±4,04)	3 (8,57±4,73)	0,43
Гідроторакс	4 (11,76±5,53)	5 (14,29±5,91)	0,31
Неспроможність анастомозу і некроз трансплантата	2 (5,88±4,04)	1 (2,86±2,82)	0,61
Емпієма плеври	2 (5,88±4,04)	1 (2,86±2,82)	0,61
Перитоніт	1 (2,94±2,9)	–	–
Нагноєння післяопераційної рани	1 (2,94±2,9)	1 (2,86±2,82)	0,2
Евентерація	1 (2,94±2,9)	–	–
Інші	–	1(2,86±2,82)	–

Рис. 3. Загальна виживаність.

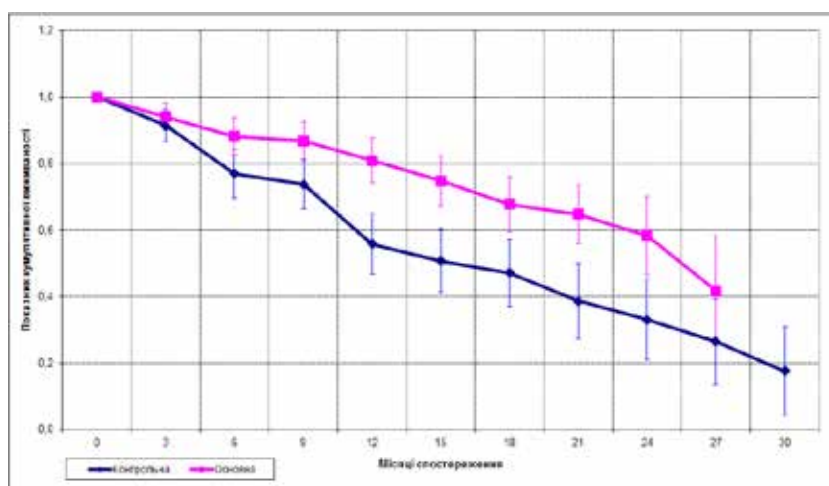

Рис. 4. Криві виживаності в основній та контрольній групах.

опускається вниз. Четверо з них ($17,39 \pm 8,08$) % померло від супутньої патології. З 19 пацієнтів, які померли від прогресування хвороби, у 5 ($26,32 \pm 10,38$) % виявлено локальний рецидив та метастазування, у 14 ($73,68 \pm 10,38$) % – віддаленні метастази. З 23 пацієнтів контрольної групи, які померли на момент спостереження, у 13 ($56,52 \pm 10,57$) % була III стадія, у 10 ($43,48 \pm 10,57$) % – II стадія процесу. Серед пацієнтів, які загинули, було 2 жінки та 21 чоловік віком від 39 до 69 років. З них хворих на рак верхньої третини стравоходу – 1 ($4,35 \pm 4,35$) % пацієнт, середньої третини – 16 ($69,57 \pm 9,81$) %, нижньої третини – 6 ($26,09 \pm 9,36$) %.

ВИСНОВКИ 1. Застосування доопераційної хіміопроменевої терапії із внутрішньоартеріальним введенням цитостатиків проявляється у тенденції до збільшення частоти повної регресії на 5,47 %, підвищення резектабельності – на 8,49 % порівняно із стандартною хіміопроменевою терапією.

2. Використання хіміопроменевої терапії із внутрішньоартеріальним введенням цитостатиків, порівняно зі стан-

дартною хіміопроменевою терапією раку стравоходу, не відрізняється за частотою та характером післяопераційних ускладнень та післяопераційної летальності ($p > 0,05$).

3. Застосування внутрішньоартеріального введення цитостатиків у комплексному лікуванні хворих на рак внутрішньогрудного відділу стравоходу достовірно підвищує однорічну виживаність з 55,8 до 81,0 % ($p < 0,05$) порівняно із стандартною хіміопроменевою терапією.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Enzinger P. C. Esophageal Cancer / P. C. Enzinger, R. J. Mayer // N. Engl. J. Med. – 2003. – Vol. 349. – P. 2241–2252.
2. Urschel J. D. A meta-analysis of randomized controlled trials that compared neoadjuvant chemoradiation and surgery to surgery alone for resectable esophageal cancer / J. D. Urschel, H. Vasan // Am. J. Surg. – 2003. – Vol. 185. – P. 538–543.
3. Preoperative chemoradiotherapy for oesophageal cancer: a systematic review and meta-analysis / F. Fiorica, D. DiBona, F. Schepis [et al.] // Gut. – 2004. – Vol. 53. – P. 925–930.

Отримано 16.10.16